

Risikfaktorer för ungas narkotikabruk och narkotikarelaterade problem - en sammanfattning

En litteraturöversikt av nordisk forskning visar att bland barn och unga som växer upp med olika typer av hälsomässiga, familjerelaterade, sociala och ekonomiska svårigheter är det fler som senare i livet får narkotikarelaterade problem. Det visar på vikten av ett brett hälsofrämjande och förebyggande arbete, i kombination med tidiga och samordnade insatser till barn med ökad risk för att börja använda narkotika eller få narkotikarelaterade problem.

Många olika faktorer kan påverka att människor börjar använda narkotika eller får narkotikarelaterade problem. Det rör sig om alltifrån individuella till sociala och samhälleliga faktorer. Sambanden är sällan direkta och riskfaktorerna samvarierar ofta. Därför är det viktigt att arbeta på flera nivåer med olika faktorer samtidigt för att få större förebyggande effekt.

Kunskapen om de identifierade faktorerna kan användas på olika sätt i det hälsofrämjande eller förebyggande arbetet beroende på vilken faktor det handlar om, men de visar sammantaget på vikten av att skapa strukturer för att kunna identifiera barn och unga i behov och kunna sätta in stöd i god tid, t.ex. genom extra resurser och

Mer om litteraturöversikten

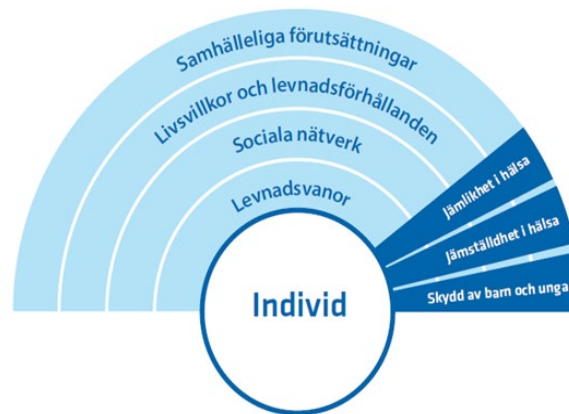
I det här faktabladet sammanfattas resultaten från en omfattande kartläggande litteraturöversikt av 44 longitudinella nordiska studier. Syftet med översikten var att kartlägga och analysera den forskningslitteratur som undersöker vilka faktorer som skyddar från eller ökar risken att barn och unga i Sverige börjar använda narkotika eller får narkotikarelaterade problem. För att läsa mer om resultat och metod, [se rapporten](#).

hjälp i skolan, god tillgång till barn- och ungdomspsykiatri, ungdomsmottagningar och stöd till familjer.

Risikfaktorer för narkotikabruk och narkotikarelaterade problem

Översikten identifierar faktorer på alla nivåer i modellen över hälsans bestämningfaktorer utom nivån samhälleliga förutsättningar.

Figur 1. Modell över hälsans bestämningfaktorer



Flera av de studerade faktorerna på nivån *livsvillkor och levnadsförhållanden* visade sig ha ett samband med senare narkotikarelaterade problem:

- lägre socioekonomisk position
- växa upp i socioekonomiskt utsatta bostadsområden
- bo i städer
- låga eller ofullständiga betyg i nionde klass
- bo med endast en vuxen i barndomen
- föräldrars skilsmässa
- förälder med alkohol- eller narkotikadiagnos
- ha förälder som fick barn i ung ålder

- allvarlig händelse i familjen (som t.ex. dödsfall, psykisk sjukdom eller fängelsestraff)
- ha förälder som är född utanför Sverige
- växa upp i familjehem eller som adopterad

På nivån sociala nätverk tyder översikten på att:

- ha blivit erbjuden cannabis i ung ålder har ett samband med senare cannabisanvändning för pojkar.

På nivån *levnadsvanor* tyder översikten på att:

- tidigt och dagligt bruk av cigaretter har ett samband med senare cannabisanvändning.

På *individnivå* tyder översikten på att det finns ett samband mellan följande faktorer och senare narkotikarelaterade problem:

- att vara pojke
- diagnosticerad adhd
- beteendeproblem
- självskadebeteende

Sambandet är sällan direkt

Det är viktigt att ha med sig att det inte alltid är riskfaktorn i sig som direkt orsakar narkotikarelaterade problem utan det kan handla om mellanliggande faktorer som t.ex. psykisk ohälsa eller utanförskap. Det finns ofta flera faktorer som påverkar att en person börjar använda narkotika eller att narkotikabruket leder till omfattande problem som beroendediagnos eller lagföring. Riskfaktorer kan också ha ett samband med flera olika utfall, t.ex. alkohol, narkotika, tobak, brottslighet och psykisk ohälsa, vilket innebär att ett förebyggande arbete med utgångspunkt i risk- och skyddsfaktorer kan förebygga problem inom flera områden.

Att samband mellan riskfaktorer och narkotikaanvändning identifieras innebär enbart en ökad risk på befolkningsnivå. De flesta barn som växer upp med de omständigheter som tas upp i denna översikt kommer inte att börja använda narkotika eller få narkotikarelaterade problem.

Mer kunskap behövs

Det finns fortfarande flera kunskapsluckor på det här området, även om vi kan konstatera att narkotikarelaterad ohälsa påverkas av flera faktorer på olika nivåer. Fler välgjorda studier behövs för att vi ska få en tydligare bild av vilka bakomliggande faktorer som är relevanta, hur de hänger samman, påverkar varandra och förändras i betydelse över tid. Kunskapsläget är också oklart om skyddande faktorer. Det behövs t.ex. studier som bättre reflekterar samhället idag, studier som tar hänsyn till genus

och normer, studier som undersöker faktorer på samhällsnivå samt studier som följer flera riskfaktorer under olika stadier i individens liv.

Begrepp och definitioner

Riskfaktorer definieras som faktorer som kan öka risken för ett utfall, t.ex. att börja använda narkotika, medan **skyddsfaktorer** definieras som faktorer som kan skydda från att börja använda narkotika eller få narkotikarelaterade problem.

Narkotikabruk definieras som att ha använt någon narkotisk substans utanför förskrivning vid minst ett tillfälle under det senaste året.

Narkotikarelaterade problem definieras som diagnos för skadligt narkotikabruk eller beroende, narkotikabrott eller narkotikarelaterat dödsfall.

Viktigt att motverka samlade riskfaktorer

Trots osäkerheten i om faktorerna direkt påverkar narkotikarelaterade problem så är kunskapen en viktig grund i kartläggning och analys av läget och behovet av insatser. En viktig slutsats är vikten av att skapa strukturer som motverkar samlade riskfaktorer hos sårbara grupper och samtidigt stärka främjande strukturer som t.ex. en god skolgång. Genom ett fokus på att allmänt främja en god hälsoutveckling i kombination med att tidigt identifiera och stärka personer med flera riskfaktorer och få skyddande faktorer bidrar samhället till färre narkotikarelaterade problem och en ökad jämlikhet i hälsa.

Ett kunskapsstöd för ett hälsofrämjande och narkotikaförebyggande arbete

Faktabladet och rapporten vänder sig till personer som arbetar med hälsofrämjande eller förebyggande insatser inom kommuner, regioner, länsstyrelser samt nationella aktörer.

Detta faktablad är en del av Folkhälsomyndighetens kunskapsstöd för ett hälsofrämjande och narkotikaförebyggande arbete. Du hittar mer information på www.folkhalsomyndigheten.se